

วิถีความเชื่อ

เขยเข้าลี้มกอเหนี่ยว

รตพร ปัทมเจริญ¹

ถ้าจะกล่าวถึงเทพเจ้าตามความเชื่อของชาวจีนในประเทศไทย นอกจากเจ้าแม่กวนอิม เจ้าแม่ทับทิม เทพเจ้ากวนอู เทพปุนเถ่ากงและเทพเจ้าอื่นๆ แล้ว คงจะปฏิเสธไม่ได้ว่าเจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยวซึ่งเป็นเทพเจ้าคู่บ้านคู่เมืองปัตตานีก็เป็นเทพเจ้าจีนที่มีผู้คนนับถือเป็นจำนวนมาก และความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าองค์นี้ก็ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชุมชนชาวปัตตานีมาเป็นเวลานาน

เล่าขานตำนานลี้มกอเหนี่ยว

ตามตำนานเล่าว่าในรัชสมัยพระเจ้าซ็องจ้งฮ่องเต้แห่งราชวงศ์หมิง ครอบครัวตระกูลลี้มมีบุตร 2 คน คนพี่เป็นชายนามว่า “ลี้มเต้าเคียน” มีน้องสาวนามว่า “ลี้มกอเหนี่ยว” เมื่อลี้มเต้าเคียนเจริญวัยโตเป็นหนุ่มหลังจากที่ได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาต่าง ๆ สำเร็จแล้ว จึงได้สมัครเข้ารับราชการประจำอำเภอ หลังจากทีบิดาเสียชีวิตลงลี้มเต้าเคียนก็จากบ้านเดิมไปรับราชการอยู่เมืองจัว-จิว มณฑลฮกเกี้ยน ด้วยเหตุที่ลี้มเต้าเคียนเป็นผู้มีความยุติธรรม มีน้ำใจ ชาวบ้านจึงรักใคร่นับถือเป็นที่ยศของขุนนางกังฉิน ขณะที่ลี้มเต้าเคียนรับราชการอยู่นั้น ปรากฏว่ามีโจรสลัดเป็นจำนวนมาก ออกอาละวาด โดยเฉพาะโจรสลัดญี่ปุ่นได้ออกปล้น

บ้านเมืองตามชายฝั่งของจีนอย่างหนัก ทางเมืองหลวงจึงได้แต่งตั้งขุนพลคุมทัพเรือไปทำการปราบปราม ในช่วงนี้เองลี้มเต้าเคียนได้ถูกขุนนางกังฉินใส่ความว่าสมคบกับโจรสลัดญี่ปุ่นทำการกบฏก่อความวุ่นวาย จึงถูกทางการประกาศจับตัว ต้องหลบหนีออกนอกประเทศ โดยชักชวนสมัครพรรคพวกแล้วนำเรือกว่า 30 ลำมุ่งหน้าไปเกาะไต้หวัน แต่ก็ไม่กล้าอยู่ไต้หวันตลอดไป จึงออกเดินทางค้าขายจนกระทั่งมาถึงปัตตานีภายหลังได้เข้ารับถือศาสนาอิสลามเพื่อแต่งงานกับธิดาเจ้าเมืองและมีได้ส่งข่าวคราวกลับบ้านเป็นเวลานาน ทำให้มารดาวัยชราเป็นห่วงมาก ด้วยความกตัญญูลี้มกอเหนี่ยวจึงขออนุญาตมารดาติดตามพี่ชายกลับบ้านพร้อมทั้งลั่นวาจาไว้ว่า หากแม่พี่ชายไม่ยอมกลับบ้านตนเองก็จะไม่ขอมีชีวิตอยู่ต่อไป เมื่อตามมาจนพบพี่ชายแล้วลี้มกอเหนี่ยวอ่อนวอนอย่างไรลี้มเต้าเคียนก็ไม่ยอมกลับบ้าน เนื่องจากทางการเงินยังไม่ประกาศอภัยโทษและฐานะความเป็นอยู่ทางนี้ก็สมบูรณ์พูนสุขอยู่แล้ว ขณะนั้นเองเจ้าเมืองปัตตานี ก็ถึงแก่อนิจกรรมไม่มีบุตรที่จะยกให้ขึ้นครองเมืองสืบต่อ จึงเกิดกบฏแย่งชิงอำนาจความเป็นใหญ่ ลี้มเต้าเคียนกับทหารผู้รักดีได้ต่อสู้กับพวกกบฏ ลี้มกอเหนี่ยวเป็นห่วงพี่ชายจึงได้เสี่ยงชีวิตเข้าช่วย

¹ อาจารย์ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

บริเวณหน้าศาลเจ้าล่งจูเกียง

บริเวณสุสานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว หมู่บ้านกรือเซะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

พี่ชายต่อสู้กับภูจนกบฏพ่ายแพ้ไป ความกล้าหาญของลิ้มกอเหนี่ยวจึงเป็นที่กล่าวขวัญของชาวปัตตานี เมื่อลิ้มกอเหนี่ยวเห็นเมืองปัตตานีมีเหตุการณ์ยุ่งยากจึงขอร้องให้พี่ชายรีบกลับเมืองจีนแต่ลิ้มเต้าเคียนปฏิเสธอยู่หลายครั้งลิ้มกอเหนี่ยวเสียใจเป็นอย่างมาก จึงผูกคอตายใต้ต้นมะม่วงหิมพานต์ ส่วนผู้ติดตามมากับลิ้มกอเหนี่ยวก็ไม่คิดจะกลับไปเมืองจีนอีก ส่วนนายท้ายเรือชื่อจูกังได้ตั้งปฏิญาณไว้ว่าตราบใดที่ลิ้มเต้าเคียนไม่ยอมตามตนกลับไปก็ขอเฝ้ารอจนกว่าจะสิ้นชีวิต ภายหลังเรือจูกังก็ตายพร้อมกับเรือลำนั้น ตามตำนานยังกล่าวว่าเรือสำเภาก็ลิ้มกอเหนี่ยวนำมาเมื่ออยู่เก่าลำ เมื่อขาดการดูแลเรือได้จมทะเลหมดเหลือแต่เสากระโดงซึ่งทำด้วยสนเก่าต้นเลยเรียกสถานที่ตรงนั้นว่า “รูสมิแล” หรือ “สนเก่าต้น” บางตำนานก็เล่าว่าเหตุที่มีชื่อเช่นนั้นก็เพราะผู้ติดตามลิ้มกอเหนี่ยวครั้งนั้นล้มป่วยตามไปเก่าคนจึงฝังไว้ที่นั่น โดยตัดต้นสนปักไว้เป็นเครื่องหมาย เมื่อปราบปราบกบฏเรียบร้อยแล้วบรรดาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จึงประชุมเลือกผู้ครองเมืองต่อไปสุดท้ายจึงตกลงพร้อมใจกันเลือกบุตรของเจ้าเมืองเป็นนางพญาครองเมืองสืบไป นางพญาได้มอบหมายให้ลิ้มเต้าเคียนเป็นนายช่างควบคุมการก่อสร้างมัสยิด

ขณะสร้างถึงคานบนและจะสร้างโดมก็เกิดอัสนีบาตทำลายเสียหายถึงสามครั้ง สร้างความประหลาดใจให้ลิ้มเต้าเคียน จึงคิดว่าตนมีความอกตัญญูไม่รู้คุณมารดาและทำให้น้องสาวที่ติดตามมาต้องเสียชีวิต เทพดาฟ้าดินจึงลงโทษ ลิ้มเต้าเคียนจึงเลิกล้มความคิดที่จะสร้างมัสยิดอีกต่อไปปล่อยให้กรังมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ ต่อมาลิ้มเต้าเคียนหล่อปืนใหญ่ถวายนางพญาไว้สำหรับป้องกันเมือง 3 กระบอก เมื่อหล่อปืนเสร็จเรียบร้อยจึงบรรจุดินปืนทำการทดลองยิงมีอยู่กระบอกหนึ่งจุดชนวนแล้วไม่ดับแม้จะพยายามอยู่หลายครั้ง ลิ้มเต้าเคียนเห็นอัศจรรย์จึงได้ลงมือจุดเองปรากฏว่าปืนแตกระเบิดถูกตัวลิ้มเต้าเคียนถึงกับเสียชีวิต ปัจจุบันหมู่บ้านกรือเซะห่างจากมัสยิดโบราณไปทางทิศตะวันออกยังมีสถานที่หล่อปืนดังกล่าว ส่วนที่ฝังศพของลิ้มเต้าเคียนบางท่านก็กล่าวว่ายู่ที่สุสานเก่า “กูโบตันหยงลูโละ”

ต่อมาเล่ากันว่าลิ้มกอเหนี่ยวได้สำแดงอิทธิฤทธิ์เป็นที่ประจักษ์แก่ชาวเรือและประชาชนในแถบนั้น เสมอจนเป็นที่เลื่องลือ เป็นเหตุให้ประชาชนผู้เลื่อมใสร่วมกันสร้างศาลขึ้นที่หมู่บ้านกรือเซะและสร้างรูปจำลองลิ้มกอเหนี่ยวเพื่อไว้เป็นที่สักการบูชาโดยทำพิธีอัญเชิญวิญญาณของลิ้มกอเหนี่ยวมาสิงสถิตในรูปจำลองนั้น

☞ พิธีลุยไฟ

พร้อมกับขนานนามว่า “เจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยว” ต่อมา พระจีนคณานุรักษ์ (ตันจู ลาย ตันสกุลคณานุรักษ์) ซึ่งเป็นหัวหน้าชาวจีนในปัตตานีขณะนั้นเห็นว่าการที่ประดิษฐานองค์เจ้าแม่ที่หมู่บ้านกรือเซะนั้นห่างไกลจากตัวเมือง ไม่สะดวกแก่การประกอบพิธีกรรมต่างๆ จึงทำการบูรณะศาลเจ้าชุกง์ที่ตั้งอยู่ในปัตตานีเสียใหม่ และได้อัญเชิญองค์เจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยวมาประดิษฐานไว้ ณ ศาลเจ้าแห่งใหม่นี้ ภายหลังให้ชื่อว่า “ศาลเจ้าเล่งจูเกียง” (ศาลเทพเจ้าแห่งความเมตตา)

ความศรัทธาและพิธีกรรม

ตำนานมักจะเป็นพื้นฐานหรือบ่อเกิดของความเชื่อและพิธีกรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จากตำนานเจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยวที่เล่าขานสืบต่อกันมาถึงความศักดิ์สิทธิ์อภินิหารก็ได้ก่อให้เกิด

ความศรัทธาแก่ผู้คนทั่วไปจนหลังไหลกันมากกราบไหว้บูชา จากความศรัทธาต่อเจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยวนี้เองได้ก่อให้เกิดพิธีกรรม “งานสมโภชเจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยว” ซึ่งจัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนอ้าย ตามปฏิทินจันทรคติจีนคือหลังจากวันตรุษจีน 14 วัน พิธีนี้ถือเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ของจังหวัดปัตตานี จุดเด่นของพิธีกรรมนี้คือมีการลุยน้ำ ลุยไฟ โดยมีการเตรียมเกี่ยวกับประทับของเทพเจ้าแล้วอัญเชิญรูปปั้นเจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยวประทับบนเกี้ยวและมีผู้หามเกี้ยวประทับเจ้าแม่ลุยน้ำข้ามแม่น้ำปัตตานี ซึ่งสามารถผ่านไปได้โดยไม่จมน หลังจากนั้นจึงกลับไปศาลเจ้าเล่งจูเกียงเพื่อทำการลุยไฟ ทั้งนี้สามารถมองได้ว่าพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยวเป็นสิ่งที่ช่วยเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้าช่วยให้ผู้เข้าร่วมพิธีรู้สึกว่าได้ใกล้ชิดและเข้าถึงเทพเจ้าจากการที่อัญเชิญเจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยวมาแสดงอภินิหารในพิธี สำหรับเป้าหมายหรือความต้องการของผู้คนทั่วไปจากพิธีกรรมและการบูชาเจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยวก็คือต้องการบนบานศาลกล่าว ขอบารมีเจ้าแม่ให้ได้ในสิ่งที่ปรารถนาไม่ว่าจะเป็นความสมบูรณ์พูนสุข ร่ำรวย ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ มีอายุยืนยาว ความปรารถนาเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นความต้องการสำหรับชีวิตทางอุดมคติที่คนทั่วไปต้องการ เจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยวจึงมีความหมายด้านความรู้สึก (Sensory Pole) สำหรับผู้คนทั่วไปในลักษณะของการเป็นเทพเจ้าที่มีความเมตตา คอยดูแลทุกข์สุขของมนุษย์

การดำรงเอกลักษณ์ความเป็นจีน

เมืองปัตตานีเป็นพื้นที่ที่ประกอบไปด้วยทั้งชาวไทย ชาวจีนและชาวมุสลิม ทั้งนี้ขณะที่ทราบกันดีชาวมุสลิมเป็นประชากรส่วนใหญ่ของพื้นที่ จากความหลากหลายทางชาติพันธุ์นี้เองทำให้เมืองปัตตานีมีวัฒนธรรมที่หลากหลายตามไปด้วย อย่างไรก็ตาม

คนแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ต่างก็มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง ทั้งนี้รูปแบบความเชื่อก็เป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group) สำหรับเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวเป็นความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าของชาวจีน ซึ่งถือว่าเป็นเทพเจ้าประจำท้องถิ่นของชาวจีนปัตตานี ในประเด็นนี้ถึงแม้ว่าชาวจีนจะอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานานและเกิดการผสมผสานกลมกลืนเข้าสู่ความเป็นไทยมากแล้วก็ตาม แต่ก็ยังคงสามารถดำรงวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าของตนเองเอาไว้ได้อย่างเหนียวแน่น จึงถือได้ว่าเป็นวิถีทางหนึ่งในการธำรงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity) ของชาวจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากการอยู่ร่วมกันกับชาติพันธุ์อื่นๆ ในสังคมไทย

ชุมชนกับศาลเจ้าเล่งจูเกียง

ชุมชนบริเวณศาลเจ้าเล่งจูเกียงเป็นชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่งของอำเภอเมืองปัตตานี ดังจะเห็นได้จาก

การหลงเหลือตึกที่มีอายุเก่าแก่หลายสิบปีและลักษณะสถาปัตยกรรมของตึกที่เป็นแบบดั้งเดิม ผลจากความศรัทธาเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวทำให้มีผู้คนทั้งจากในเมืองปัตตานี จังหวัดอื่นๆ ตลอดจนชาวต่างประเทศ เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ ออสเตรเลีย เป็นต้น เดินทางมาสักการะเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวเป็นจำนวนมาก ย่านชุมชนบริเวณศาลเจ้าเล่งจูเกียงจึงถือได้ว่าเป็นที่ปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างคนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และย่านชุมชนนี้ยังถือได้ว่ามีบทบาทหน้าที่ทางด้านการเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของเมืองปัตตานี เป็นโอกาสให้คนในชุมชนเปิดร้านค้าขายของฝาก โดยส่วนมากเป็นอาหารแห้งซึ่งมีอยู่หลายร้านทำให้เกิดการกระจายรายได้ภายในชุมชน

โดยสรุปแล้วความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตและเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเมืองปัตตานีได้เป็นอย่างดี นอกเหนือจากความเป็นเมืองเก่าแก่และมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนหลายชาติพันธุ์

☞ พิธีลุยน้ำ